

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2016|016 VAN 11 FEBRUARI 2016

OVER DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 18 JANUARI 2016 OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS CULTUURHISTORISCH LANDSCHAP VAN 'DE HOLEN' IN NEERPELT.

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 11 februari 2016 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 18 januari 2016 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming als cultuurhistorisch landschap van de 'De Holen' in Neerpelt.

De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming met name (a) het ministeriële besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het beschermingsvoorstel.

2. 'De Holen' omvat een voormalige watering die zich uitstrekt over een gebied van 65 ha en deel uitmaakt van de Limburgse Kempen. De watering is getuige van de grootschalige 19de eeuwse ontginningswerken die de Belgische overheid opzette in de Kempen. Het oorspronkelijke bevoeiingssysteem – bestaande uit hoofdsloten en zijsloten – is intact gebleven. Ook de historische percelering en enkele poelen met kwelwater en stilstaand water zijn nog steeds duidelijk herkenbaar. De jarenlange bevoeiing van het gebied heeft geresulteerd in een grote biodiversiteit en een gevarieerd landschap met afwisseling tussen ruigte, open en beboste percelen. Binnen de bescherming worden twee overgangszones aangeduid (in het noorden en in het zuiden) die deel uitmaken van de oorspronkelijke watering maar waar de erfgoedelementen minder gaaf bewaard zijn gebleven.

De commissie ondersteunt aldus artikel 1 van het ministerieel besluit waarin de voorlopige bescherming van 'De Holen' als cultuurhistorisch landschap wordt vastgelegd.

De commissie gaat akkoord met de voorgestelde afbakening en vindt het positief dat deze uitgebreid wordt gemotiveerd in het inhoudelijke dossier. De afbakening van het gebied volgt in grote lijnen de hoofdstructuur van de watering zoals aangegeven op het 19de eeuwse inrichtingsplan. De delen die niet herkenbaar zijn in het huidige landschap zijn niet opgenomen (o.m het zuidelijke deel in de woonwijk). De landschappelijke kenmerken die de erfgoedwaarde bepalen, zijn minder duidelijk bewaard in de overgangzone. De opdeling tussen de eigenlijke bescherming en overgangzone is aldus duidelijk en zinvol.

3. Artikel 2 van het ministerieel besluit beschrijft de wetenschappelijke, historische, esthetische, culturele en ruimtelijk-structurende waarde die de bescherming verantwoordt en beschrijft de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen die het cultuurhistorisch landschap kenmerken.

De commissie erkent de erfgoedwaarden en ondersteunt de beschrijving van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken voor het gebied 'De Holen'. De Holen is bij uitstek een cultuurhistorisch landschap dat zijn waarde ontleent aan de wisselwerking tussen natuurlijke processen en maatschappelijke ontwikkelingen. De waterhuishouding geeft daarbij duidelijk de grenzen van het gebied aan.

Het inhoudelijke dossier geeft aan dat het voorliggende beschermingsdossier het gevolg is van een ad-hoc beschermingsaanvraag. Het gebied dat ter bescherming wordt voorgedragen maakt geen deel uit van de landschapsinventaris of bevat geen onderdelen die deel uitmaken van een andere inventaris.

Het is voor de commissie onduidelijk hoe de aanwezige erfgoedwaarden in het gebied gewogen werden. Het inhoudelijk dossier geeft niet aan in welke mate de erfgoedwaarden beantwoorden aan criteria als zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde of contextwaarde. De commissie verwijst in dit verband naar de recent vastgestelde inventarismethodologieën, welke er op zijn gericht de erfgoedwaarden af te wegen. Zo is het onder meer onduidelijk hoe het gebied de Holen zich verhoudt tot de nabijgelegen beschermde landschappen 'Het Hagenven' en 'In de Hutten: vloeiweiden of watering' die vanuit cultuurhistorisch en landschappelijk oogpunt zeer gelijkaardig zijn.

De commissie vraagt deze afweging van de erfgoedwaarden en selectiecriteria op te nemen in het inhoudelijke dossier en door te vertalen naar de motivering van de bescherming.

In voorliggend beschermingsbesluit worden de erfgoedwaarden beschreven onder artikel 2, waarna een eerder beknopte opsomming volgt van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen. De commissie merkt op dat deze werkwijze niet consequent wordt toegepast in elk ministerieel besluit tot voorlopige bescherming.¹ De commissie vraagt aldus aandacht voor een eenduidige opbouw en structuur van de beschermingsbesluiten.

4. Artikel 3 van het ministerieel besluit gaat in op de beheersdoelstellingen. Voor de overgangszone worden afzonderlijke beheersdoelstellingen geformuleerd.

De commissie stelt vast dat de beheersdoelstellingen de erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en erfgoedelementen ondersteunen. De bewaring, het onderhoud en waar nodig het herstel van het bevoeiingssysteem – inclusief de specifieke structuur en waterkwaliteit – is cruciaal voor dit landschap en wordt in de beheersdoelstellingen als uitgangspunt genomen. In oorsprong vormde de watering een eerder open landschap. Er moet aldus een evenwicht gezocht worden tussen beboste percelen en open percelen met weiland (hooiland) die meer aansluiten bij de historische context van de 18de eeuw. Het behoud van het gevarieerd landschap van beboste percelen afgewisseld met open percelen vraagt een perceelsgewijze aanpak die bij voorkeur wordt opgenomen in het geïntegreerde beheersplan.

De commissie merkt op dat het cultuurhistorisch landschap gelegen is in vogelrichtlijngebied en natuurgebied (gewestplan). De commissie is van oordeel dat de populierenteelt niet verenigbaar is met de ecologische en landschappelijke waarde van het gebied en meent dat het bestendigen daarvan in de toekomst niet wenselijk is. De commissie vraagt hieromtrent een duidelijke visie op te nemen in de beheersdoelstellingen en suggereert volgende wijziging van het ministerieel besluit: "Wanneer de populieren worden gekapt kunnen geen nieuwe worden aangeplant."

De commissie vraagt de bewoordingen in artikel 3 af te stemmen op de beschrijving van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken in artikel 2 van het beschermingsbesluit. Zo is onder meer sprake van 'vijvers' i.p.v. 'waterplassen al dan niet gevoed door kwel'; 'oude kunstwerken' i.p.v. 'duikers en overwelvingen op de hoofdsloten'.

5. De commissie gaat tevens akkoord met de voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het cultuurhistorisch landschap die in artikel 4 worden geformuleerd.

De commissie vraagt ook hier consequent te zijn in het gebruik van bepaalde termen en bewoordingen (cf. opmerking paragraaf 4 van dit advies).

6. Artikel 5 somt de toelatingsplichtige handelingen op. Voor de overgangszone worden afzonderlijke toelatingsplichten geformuleerd.

De commissie ondersteunt de voorgestelde toelatingsplichtige handelingen.

¹ De commissie wijst o.m. op de ministeriele besluiten m.b.t. de voorlopige bescherming van de Markt in Leuven en café Gambinus waar de beschrijving van de erfgoedwaarden vooraan in het besluit wordt opgenomen.

7. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een gunstig advies voor de voorlopige bescherming als cultuurhistorisch landschap van De Holen in Neerpelt.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter